Eduskunta
Työ- ja elinkeinojaosto
sara.kuitunen@eduskunta.fi

HE 106/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2018

Teema: Työvoiman kohtaanto-ongelma

Viimeisimmän, syyskuun lukuihin perustuvan Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan kausi- ja satunnaisvaihtelusta puhdistettu työttömyysaste oli 8,7 %. Vuosi sitten vastaavana ajankohtana työttömyysaste oli 8,7 % ja kaksi vuotta takaperin syyskuussa työttömyysaste oli 9,4 %. Kahden vuoden kausi- ja satunnaisvaihtelusta puhdistettu työttömyysaste on laskenut 0,7 prosenttiyksikköä vastaten noin 20 000 yksilöä. Syyskuun kausi- ja satunnaisvaihtelusta puhdistettu työllisyysaste oli syyskuussa 69,4 %, kun se kaksi vuotta sitten oli 68,3 %. Työllisyysaste on siis kohonnut 1,1 prosenttiyksiköllä kahdessa vuodessa. Hallituksen asettamasta 72 % tavoitteesta puuttuu siis hiukan yli 100 000 yksilöä.

Rakenteellisen työttömyyden arviointi on hankalaa, koska kyseessä on havaitsematon suure. Tämänhetkinen konsensusarvio rakenteelliseksi työttömyysasteeksi Suomessa on seitsemän prosentin tuntumassa. Tämä siis tarkoittaa sitä, että hallituksen työllisyystavoitteen saavuttamiseksi työttömyysasteen tulisi reilusti alittaa rakenteellinen työttömyysaste. Tämän tavoitteen toteutuminen on epätodennäköistä ilman työmarkkinoiden rakenteellisia uudistuksia.

Työllisten ja työttömien (= työvoima) tarkastelu kertoo tilanteesta vain osatotuuden. Työvoiman ulkopuolella oli syyskuussa 1 442 000 henkilöä, eli käytännössä sama määrä kuin viime vuonna vastaavana ajankohtana. Näistä nk. piilotyöttömiä on Tilastokeskuksen arvion mukaan 155 000 yksilöä.

Suomen kansantalous lähti kasvu-uralle vuoden 2015 jälkimmäisellä puoliskolla ja viimeiset puolitoista vuotta kasvu on ollut varsin vahvaa. Tasona mitattuna bruttokansantuote ei ole vielä vuoden 2008 tasoa saavuttanut. On totta, että työttömyyden ja työllisyyden muutokset tapahtuvat viiveellä suhteessa reaalitalouden kehitykseen, mutta yhtälailla on selvää se, että nykyisillä työmarkkinarakenteilla merkittävä työttömyysasteen aleneminen vaatisi poikkeuksellisen nopeaa ja pitkäaikaista reaalitalouden kasvua.

Työvoiman kohtaanto-ongelman yhteiskunnalliset vaikutukset, keskeiset kehittämishankkeet ja tulevaisuuden näkymät

Työmarkkinat koostuvat monesta toimialasta ja työmarkkinoiden tilanne poikkeaa merkittävästi toimialojen välillä. Kohtaanto-ongelmat johtuvat myös useasta eri syystä (esim. maantieteellinen, koulutuksellinen tai osaaminen). Yhteistä kohtaanto-ongelmalle on kuitenkin se, että siihen liittyy suhdannetilanteen lisäksi rakenteellisia tekijöitä. Kohtaanto-ongelman ratkaiseminen ilman työmarkkinoiden rakenteellisia uudistuksia ei tule onnistumaan. Nykyisenkaltainen työmarkkinarakenne yhdistettynä nopeaan ammattirakenteen muuttumiseen ja digitalisaation syventymiseen ei lupaa hyvää tulevaisuuden kannalta. Työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmat tulevat lähitulevaisuudessa pikemminkin pahenemaan kuin parantumaan. Tähän liittyy vielä olennaisesti kaupungistuminen ja lisääntyvä tarve maahanmuuttoon.

Kohtaanto-ongelman aiheuttamat sosiaalipoliittiset ongelmat tulevat kalliiksi. Sen seurauksena työttömyysjaksot pitkittyvät ja sitä kautta nostavat todennäköisyyttä työmarkkinoilta syrjäytymiseen.

Vuoden 2018 TAE:n määrärahat ja toimet työvoiman kohtaanto-ongelman pienentämiseksi

Hallituksen toimenpiteet kohtaanto-ongelman pienentämiseksi ovat tervetulleita. On tärkeää, että työnhakijoita aktivoidaan ja työnvälitystä, oli se sitten yksityistä tai julkista, tehostetaan, alueellista liikkuvuutta tuetaan, yrittäjyyteen kannustetaan, palkkatukea kehitetään ja nuorisotakuuta kehitetään. Näillä kaikilla toimenpiteillä on varmasti positiivinen työllisyysastetta nostava vaikutus.

Valitettavasti näiden toimenpiteiden positiivinen vaikutus on marginaalinen. Kohtaanto-ongelman ratkaisemisen kannalta ei ole oleellista, tarjoaako työnvälitystä yksityinen vai julkinen sektori tai saavatko yritykset palkkatukea. Työmarkkinoiden toimimattomuuteen, josta kohtaanto-ongelma on vain yksi ilmentymä, puuttuminen vaatii isompia muutoksia niihin parametreihin joiden pohjalta työn kysyntä- ja tarjontapäätökset tehdään.

Valtiovarainministeriön kannustinloukkuja ja alueellista liikkuvuutta selvittänyt työryhmä julkaisi keväällä asiallisen raportin. Lähtökohta on siis se, että työnteko ei aina ole rahallisesti kannattavaa, koska sosiaaliturvan taso suhteessa työmarkkinoilla tarjolla olevaan palkkaan on suhteellisen korkea. Raportissa todetaan, että koska palkka määräytyy pääasiallisesti markkinoilla, kannustinloukkujen purkaminen edellyttää joko sosiaaliturvan alentamista, palkkaan ja sosiaaliturvan kohdistuvan verotuksen eriyttämistä tai

sosiaaliturvaan liittyvän tarveharkinnan muutosta. Kannustinloukkujen purkamisessa sosiaaliturvan alentaminen tai tarveharkinnan kiristäminen on julkisen talouden kannalta edullisinta, tarveharkinnan lieventäminen taas kalleinta. Kannustinloukkujen lieventämisen yksi vaihtoehto on sosiaaliturvan vastikkeellisuuden lisääminen.

Ansiosidonnainen työttömyysturva on erinomainen järjestelmä. Se toimii vakuutuksena työntekijälle. On tutkimuksellista näyttöä siitä, että sen tason nopea laskeminen ei ole järkevää työttömyyden ollessa alkuvaiheessa. On myös tutkimuksellista näyttöä siitä, että ansiosidonnaiset työttömyysturvan keston lyhentämisellä on työllistymistä lisäävä vaikutus.

Kolmanneksi kohtaanto-ongelman ratkaisemiseksi aivan olennainen seikka on tehokkaamman maankäytön salliminen kasvukeskuksissa. Tämä lisää rakentamista ja sitä kautta mahdollistaa työvoiman siirtymisen sinne minne työ tulevaisuudessa keskittyy.

Työvoiman kohtaanto-ongelma on iso yhteiskunnallinen ongelma. Kyseisen ongelman ratkaiseminen vaatii merkittäviä muutoksia nykyiseen järjestelmään. Ongelmaa voidaan lievittää marginaalisilla toimenpiteillä, mutta sen poistaminen vaatii talouspoliittista näkemystä ja rohkeaa otetta. On valitettavaa, että päätöksentekijät eivät ole asiaan tarttuneet, sillä kohtaanto-ongelman aiheuttamat kumulatiiviset kustannukset ovat pitkäkestoisia ja siten tulevat yhteiskunnalle kalliiksi.

Kunnioittavasti

Suomen Yrittäjät

Mika Kuismanen
pääekonomisti